

УДК 37.014.5:378(045)

*Киричук А. С.
Київський національний торговельно-
економічний університет КНТЕУ*

*Кацара Н. В.
Вінницький торговельно-економічний інститут КНТЕУ*

АНАЛІЗ ЗАГАЛЬНИХ ПОЛОЖЕНЬ ЗАКОНУ УКРАЇНИ “ПРО ВИЩУ ОСВІТУ”

Статтю присвячено аналізу нового Закону України “Про вищу освіту”, характеристики його основних положень та розгляду впливу нового Закону на ефективність функціонування системи вищої освіти України.

Ключові слова: вища освіта, закон, аналіз змісту, ефективність.

Суперечність між європеїзацією українського суспільства та застарілим форматом української системи освіти породжує загострення суспільних процесів. Закон є основою взаємоузгодженої впорядкованої взаємодії держави, суспільства та кожного його члена. Новий Закон “Про вищу освіту” має на меті змінити парадигму освіти в Україні.

Метою статті є аналіз змісту нового Закону України “Про вищу освіту”, дослідження системи етапів реформування вищої освіти України та оцінка ефективності його впливу на вищу освіту та її ланку.

Проблемам функціонування системи вищої освіти в Україні та її інтеграції у Єдиний європейський простір присвятили свої праці С. М. Квіт, М. З. Згуровський, Т. Д. Кремень, А. А. Мазаракі, П. І. Сікорський.

Закон про вищу освіту був ухвалений парламентом 1 липня 2014 року. За відповідне рішення проголосувало 276 народних депутатів. Текст закону було оприлюднено у газеті “Голос України” від 6 серпня. Відповідно до перехідних положень закону він набуває чинності через місяць після опублікування, крім: абзацу третього частини другої статті 56 цього Закону, який набирає чинності з 1 вересня 2015 року та частини сьомої статті 44 та частини четвертої статті 72 цього Закону, які набирають чинності з 1 січня 2016 року. В основі нового Закону України “Про вищу освіту” лежить ідея університетської автономії, насамперед, в академічній, організаційній та фінансовій сферах. Аналіз основних положень Закону України “Про вищу освіту” свідчить про наступне:

Протягом визначеного у законопроекті перехідного періоду із системи вищої освіти буде вилучено рівень молодшого спеціаліста та запроваджено ступінь молодшого бакалавра як скорочений цикл підготовки бакалаврів [1]. Науковий ступінь кандидата наук після набрання чинності цим Законом прирівнюється до наукового ступеня доктора філософії, а вчене звання старшого наукового співробітника - до вченого звання старшого дослідника. Запроваджуються такі ступені вищої освіти: молодший бакалавр, бакалавр, магістр, доктор філософії, доктор наук.

Відповідно до частини 6 і частини 7 статті 5 Закону, науковими ступенями є доктор філософії та доктор наук.

Доктор філософії – це освітній і водночас перший науковий ступінь, що

здобувається на третьому рівні вищої освіти на основі ступеня магістра. Ступінь доктора філософії присуджується спеціалізованою вченою радою вищого навчального закладу або наукової установи в результаті успішного виконання здобувачем вищої освіти відповідної освітньо-наукової програми та публічного захисту дисертації у спеціалізованій вченій раді. Відповідно до частини 7 статті 5 Закону, доктор наук – це другий науковий ступінь, що здобувається особою на науковому рівні вищої освіти на основі ступеня доктора філософії і передбачає набуття найвищих компетентностей у галузі розроблення і впровадження методології дослідницької роботи, проведення оригінальних досліджень, отримання наукових результатів, які забезпечують розв'язання важливої теоретичної або прикладної проблеми, мають загальнонаціональне або світове значення та опубліковані в наукових виданнях [4].

Суттєво буде посилено антиплагіатні норми і відповідальність за них (обов'язкове оприлюднення наукових робіт). Відповідно до частини 2 статті 16 Закону, система забезпечення вищими навчальними закладами якості освітньої діяльності та якості вищої освіти (система внутрішнього забезпечення якості) передбачає, зокрема, забезпечення ефективної системи запобігання та виявлення академічного плагіату у наукових працях працівників вищих навчальних закладів і здобувачів вищої освіти (пункт 8). Відтепер ознайомитися з текстами дисертацій, які розміщуватимуться на сайтах вищих навчальних закладів, буде легше.

Відповідно до статті 7 Закону, документ про вищу освіту (науковий ступінь) видається особі, яка успішно виконала відповідну освітню (наукову) програму та пройшла атестацію. Законом встановлюються такі види документів про вищу освіту (наукові ступені) за відповідними ступенями:

- диплом молодшого бакалавра;
- диплом бакалавра;
- диплом магістра;
- диплом доктора філософії;
- диплом доктора наук.

Вимоги до системи навчання за новим Законом передаються від МОН, окремому органу – Національному агентству забезпечення якості освіти[3]. Аналогом такого органу в Україні були Вища акредитаційна комісія (ВАК), а згодом Державна акредитаційна комісія (ДАК). Окрім формування вимог до системи навчання, Нацагентство контролюватиме якість освіти у вишах, формуватиме перелік спеціальностей, розроблятиме стандарти вищої освіти, акредитуватиме спеціальності, навчальні програми, спеціалізовані вчені ради та установи оцінювання якості освіти. Також до сфери діяльності Агентства входить визначення критеріїв оцінювання якості освіти, які дозволять сформувати рейтинг вищих навчальних закладів. Згідно положень нового Закону, на основі розроблених критеріїв кожний навчальний заклад буде зобов'язаний довести рівень наданий ним якості освітніх послуг. Підсумки оцінювання якості освіти за кожною спеціальністю діятимуть 5 років, після чого ВНЗ може знову пройти акредитацію або втратити право навчати за цією спеціальністю. Перший склад Агентства має бути обраний уже до кінця 2014 року. Статут нового органу має затвердити уряд, який також призначить із числа членів агентства його голову та заступника. Строк повноважень членів Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти становить три роки. Одна і та сама особа не може

бути членом Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти більше двох строків. До складу Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти не можуть входити керівники і заступники керівників Національної академії наук України та національних галузевих академій наук, вищих навчальних закладів, наукових установ, засновники приватних вищих навчальних закладів.

Закон визначає новий механізм виборів ректорів вищих навчальних закладів. Окрім участі у цій процедурі всього викладацького складу, збільшено до 15% кількість студентів, які братимуть участь у голосуванні. Вибори відбуватимуться в один тур за системою “перехідного голосу”. Таким чином, трудовому колективу ВНЗ надається право самостійно обирати ректора, тоді як міністерство лише фіксуватиме факт вибору. Керівник вищого навчального закладу обирається шляхом таємного голосування строком на п’ять років у порядку, передбаченому цим Законом і статутом вищого навчального закладу.

Ректорів та деканів обиратимуть терміном на 5 років на прямих виборах викладацькі колективи, а також студенти, частка голосів яких збільшується до 15%. Міністерство має укласти контракт із тим керівником, який отримав на виборах понад 50% голосів.

Протягом 10 років з дня набрання чинності цим Законом педагогічні (науково-педагогічні) працівники із стажем педагогічної роботи у вищому навчальному закладі не менш як 10 років мають право брати участь у конкурсі на зайняття посади керівника коледжу, керівника факультету чи кафедри коледжу. Вимога щодо наявності вченого звання та наукового ступеня для кандидата на посаду керівника коледжу, керівника факультету чи кафедри коледжу починає діяти через п’ять років з дня набрання чинності цим Законом.

Зовнішнє незалежне оцінювання – це оцінювання результатів навчання, здобутих на певному освітньому рівні, яке здійснюється спеціально уповноваженою державою установою. Зовнішнє незалежне оцінювання результатів навчання, здобутих на основі повної загальної середньої освіти, використовується для прийому до вищих навчальних закладів на конкурсній основі. Об’єктивність зовнішнього незалежного оцінювання забезпечується дотриманням єдиних вимог до процедур його проведення, підбором завдань відповідно до програм зовнішнього незалежного оцінювання. Особа, яка бажає здобувати вищу освіту ступеня молодшого бакалавра чи бакалавра (магістра медичного, фармацевтичного або ветеринарного спрямувань) за державним замовленням, подає спеціально уповноваженій установі, що проводить зовнішнє незалежне оцінювання, заяву встановленого зразка із зазначенням спеціальностей, за якими вступник бажає здобувати вищу освіту, та переліком виставлених у пріоритетному для себе порядку вищих навчальних закладів, що здійснюють підготовку фахівців за кожною з обраних нею спеціальностей [3].

Відповідно до Умов прийому на навчання до вищих навчальних закладів вчена рада вищого навчального закладу затверджує Правила прийому до вищого навчального закладу, якими встановлюються:

1) перелік і кількість сертифікатів зовнішнього незалежного оцінювання, вага кожного з яких має становити не менш як 20 відсотків конкурсного бала;

2) вага середнього бала документа про повну середню освіту, що має становити від 0 до 10 відсотків конкурсного бала;

3) вага бала за конкурс творчих або фізичних здібностей (у разі його проведення), що має становити не більш як 50 відсотків конкурсного бала;

4) вага бала за особливі успіхи (призерам IV етапу Всеукраїнських учнівських олімпіад з базових предметів; призерам III етапу Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів – членів Малої академії наук України) та/або за успішне закінчення підготовчих курсів вищого навчального закладу для вступу до цього вищого навчального закладу на природничо-математичні та інженерно-технічні спеціальності, що може становити від 0 до 5 відсотків конкурсного бала.

З 2016 року запроваджуватиметься новий механізм електронного вступу до ВНЗ і автоматичного розміщення місць державного замовлення. Це нововведення може стати ефективним механізмом зменшення корупції на етапі вступу до ВНЗ (якщо до 2016 року до Закону не будуть внесені зміни).

Робочий час науково-педагогічного працівника включає час виконання ним навчальної, методичної, наукової, організаційної роботи та інших трудових обов'язків. Відповідно до абзацу 3 частини 2 статті 56 Закону, максимальне навчальне навантаження на одну ставку науково-педагогічного працівника не може перевищувати 600 годин на навчальний рік. Згідно з пунктом 1 розділу XV "Прикінцеві та перехідні положення", згадане положення Закону набирає чинності з 1 вересня 2015 року.

Створюватимуться умови для збільшення мобільності студентів і викладачів. Кількість навчальних дисциплін стане меншою, при цьому студенти будуть обирати 25% курсів[7].

Розмір мінімальної академічної та соціальної стипендії для здобувачів освітніх ступенів вищої освіти становитиме не менше, ніж розмір прожиткового мінімуму з розрахунку на одну особу на місяць, раніше мінімальний розмір ординарної (звичайної) стипендії становив 730 грн. Академічні стипендії виплачуються не менш як двом третинам студентів кожного курсу (крім першого семестру першого року навчання) за кожною спеціальністю, без урахування осіб, які отримують соціальні стипендії. Академічну стипендію отримують студенти, які згідно з рейтингом, складеним у вищому навчальному закладі за результатами семестрового контролю, здобули найкращі результати навчання.

Закон розширює автономію університетів та надає громадськості більше важелів для контролю за його діяльністю. Університети впроваджуватимуть внутрішній публічний моніторинг якості, його результати будуть розміщені на сайтах вузів [5].

Фінансування державних вищих навчальних закладів здійснюється за рахунок коштів державного бюджету на умовах державного замовлення на оплату послуг з підготовки фахівців, наукових і науково-педагогічних кадрів та за рахунок інших джерел, не заборонених законодавством, з дотриманням принципів цільового та ефективного використання коштів, публічності та прозорості у прийнятті рішень. Державні ВНЗ зможуть розміщувати власні надходження від своєї освітньої, наукової та навчально-виробничої діяльності на рахунках установ державних банків. Позитивне нововведення, спрямоване на розширення фінансової автономії навчальних закладів. Вищі навчальні заклади зможуть розпоряджатися заробленими грошима – наприклад, брати участь у закордонних наукових проектах і оплачувати витрати зі свого рахунку в держбанку без погодження з МОН, як це було потрібно раніше.

Отже, у даній статті ми окреслили зміни в українських ВНЗ після впровадження нового Закону та проаналізували їх вплив на подальший розвиток системи вищої освіти. Прийняття нового Закону прогнозовано підвищить якість навчання, змінюючи “радянський” напрям освіти на європейський.

Використані джерела:

1. Бочан І. О. Глобальна економіка : підручник / І. О. Бочан, І. Р. Михасюк // Розділ 10. Міжнародна освіта у XXI столітті : [болонський процес. Необхідність реформування системи освіти України]. – К., 2007.
2. Волович В. Болонський процес і нова парадигма освіти в Україні / В. Волович // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2004.
3. Закон “Про вищу освіту” від 01.07.2014 № 1556-VII : [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1556-18/print1391950419561429>
4. Коментар окремих положень Закону України “Про вищу освіту” від 1 липня 2014 р.” Навчально методичний центр НАВС [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.naiu.kiev.ua/news/komentar-okremih-polozhen-zakonu-ukrayini-“pro-vishhu-osvitu”-vid-1-lipnya-2014-roku.pdf>
5. Кремень В. Модернізація вищої школи України в контексті принципів Болонської декларації / В. Кремень // Вища школа. – 2004.
6. Роз’яснення МОН щодо деяких питань практичної реалізації положень нового Закону України “Про вищу освіту” [Електронний ресурс]. – Режим доступу : http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=247526620
8. Сікорський П. І. Кредитно-модульна технологія навчання : навч. посібник / П. І. Сікорський ; за ред. З. І. Тимошенко. – К. : Видавництво Європейського університету, 2004.

Киричук А. С., Кацара Н. В. Аналіз нового Закону України “О высшем образовании”.

Статья посвящена анализу нового Закона Украины “О высшем образовании”, характеристике его основных положений, а также рассмотрению влияния нового Закона на эффективность функционирования системы высшего образования Украины.

Ключевые слова: высшее образование, закон, анализ содержания, эффективность.

Kyrychuk A. S., Katsara N. V. The analysis of new Law of Ukraine “About higher education”.

The article is devoted the analysis of new Law of Ukraine “About higher education” to description of him substantive provisions and consideration of influence of new Law on efficiency of functioning of the system of higher education of Ukraine.

Keywords: higher education, law, analysis of maintenance, efficiency.

УДК 316.61:373,5

Макарова О. В.
Національний педагогічний університет
імені М. П. Драгоманова

**ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД ЯК ОДИН
ІЗ БАЗОВИХ ІНСТИТУТІВ ПРАВОВОЇ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ДИТИНИ**

У статті розглядається загальноосвітній навчальний заклад як один із основних інститутів правової соціалізації дитини. Наводиться періодизація етапів правової соціалізації в залежності від становлення особи в суспільстві.

Ключові слова: соціалізація, правова соціалізація, загальноосвітній навчальний заклад.